

Är ungdomars psykiska ohälsa ett uttryck för en samhällsneuros eller vantrivsel i kulturen?

Håkan Nilsson

Håkan Nilsson, FD i socialvetenskap, FL i religionspsykologi och universitetslektor i psykologi, Högskolan Väst, Trollhättan. E-post: hakan.nilsson.2@hv.se

DOI:

I denna artikel görs en närläsning av Freuds bok *Vi vantrivs i kulturen* som utkom 1930. Syftet med denna närläsning är att diskutera och problematisera ungas psykiska ohälsa med hänvisning till allt fler rapporter som belyser olika ohälsosfaktorer hos unga. I denna artikel tolkas dessa ohälsosfaktorer som ungas upplevda vantrivsel i den samtida kulturen genom verklighetsflykt och utlevandet av detets driftbestämda lidelser (droger, mobbing, kriminalitet). En paradoxal tanke som Freud för fram i boken är samhällets Januslikande funktion; att både bidra till driftkonflikter, och skuld känslor som att ge skydd för lidande.

This article entails a close reading of Freud's book *Civilizations and Its Discontents*, which was published in 1930. The purpose of this close reading is to discuss and problematize young people's mental illness with reference to an increasing number of reports that highlight various ill-health factors among young people. In this article, these ill-health factors are interpreted as young people's perceived dissatisfaction with contemporary culture and then acted out through escapism and succumbing to the id's instinctive passions (drugs, bullying, criminality). A paradox that Freud brings forward in the book is the Janus-like function of society, as it contributes to conflicts of instincts and feelings of guilt, yet provides protection for suffering.

Inledning

Under senare år har rapporteringen om ungas¹ psykiska ohälsa duggat tätt. Bakomliggande faktorer till denna ökade psykiska ohälsa uppges bland annat vara egna och andras krav och förväntningar på skolan, framtiden, social status och utseende. En känsla av otillräcklighet, mobbning och kravfyllda sociala relationer nämns även i en nyligen släppt rapport (2023) från Folkhälsomyndigheten och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF). I rapporten argumenteras för betydelsen av ett stärkt föräldrastöd, möjlighet till elevhälsa, betydelse av sociala nätverk och tillgång till en meningsfull fritid. I Friends senaste rapport från 2023 står att läsa att unga (åk 7–9) med återkommande psykiska besvär uppgår till (åk 7) 26%, (åk 8) 29% och (åk 9) 36%. I SBU:s rapport (2023) *Främjande av psykiskt välbefinnande hos barn och ungdomar* utvärderas ett antal program² som använts inom skolan utifrån dess tillförlitlighet på psykiskt välbefinnande, resiliens, copingstrategier och självförtroende. En av slutsatserna i rapporten är att SEL-programmet hade positiva effekter på psykiskt välbefinnande över alla åldersgrupper (förskola upp till 18 år), medan MBI hade mer långvariga effekter för flickor. Några hälsoekonomiska modellstudier utifrån kostnadseffektivitet avseende program och målgrupp kunde inte identifieras (se vidare SBU, 2022). I ett tidigare nummer av Socialmedicinsk tidskrift har Nilsson (2023) även redogjort för rapporter som diskuterat orsaker och förslag på program/interventioner som anses vara till hjälp för unga med psykiska ohälsa. I denna artikel är syftet i stället att diskutera om ungas psykiska ohälsa kan vara ett uttryck för en samhällsneuros eller en allmän vantrivsel i den samtida kulturen. Som inspiration står en närläsning³ av Freuds bok *Vi vantrivs i kulturen* (1930/1969), vars tankeinnehåll ekar in i vår tids kultur.

Kulturutveckling och livskamp då och nu!

Vi vantrivs i kulturen (Das Unbehagen in der Kultur) publicerades första gången 1930 och är Freuds reflektioner över existentiella frågor och spinner vidare på tankar från boken *Totem och tabu* (1913) om att religion är att betrakta som en neuros. En tanke som han för övrigt även avhandlade i en *Illusion och dess framtid* (1927) och som kompletterades med en mörk framtidssyn i *Vi vantrivs i kulturen*. Huruvida boken är ett svar på Nietzsches verk *Om moralens härstamning*, kan vi bara spekulera i. Men oavsett svar avhandlas samma ämnen som hos Nietzsche,

1. Med unga avses i denna artikel åldersgruppen 13–25 år (Ungdomsstyrelsen, 2010).

2. Dessa program är socioemotionellt lärande (SEL), Mindfulness (MBI), Yoga och PAX/Good Behavior Game (GBG). Tillförligheten skattades i fyra styrkor; mycket låg tillförlitlighet, låg tillförlitlighet, måttlig tillförlitlighet och hög tillförlitlighet. Se vidare SBU, 2022, s.11.

3. Närläsning på engelska close reading är en litteraturvetenskaplig metod som av Brummet (2018, s. 2) definieras som: *the mindful, disciplined reading of an object with a view to deeper understandings of its meaning*.

som Freud för övrigt hyste stor aktning för, nämligen religionens ursprung, frågor om gott och ont och skuldbegreppet. Det berättas att Freud efter publiceringen av en *Illusion och dess framtid* fick ett brev av en vän som berättade om en subjektiv oceankänsla (en obegränsad mystik upplevelse; 'enhet' med universum) som han undrar hur Freud förklarar. Eftersom långt ifrån alla människor upplever denna sorts gränsöverskridande känsla kan den inte sammanhålla med jagets relation till detet eller överjaget. Istället menar Freud (1969) att den oceanska känslan hänger ihop med en "oupplöslig bundenhet och samhörighet med hela den yttre världen" (s.6). Freud menar vidare att en del kan vid födelsen tagit emot världen oreflekterat och av det skälet dyker den upp senare i livet. Freud (1969, s. 14) skriver: "Om vi alltså är fullt hågade att erkänna, att det hos många människor finns en oceansk känsla, och inte ställer oss främmande för tanken att föra den tillbaka på en tidigare fas av jagkänslan..." Med hänvisning till ytterligare en vän menar Freud även att den oceanska känslan kan ställas i religionens tjänst och kan ses både som tröst och som ett regredierat tillstånd i själslivet.

För Freud var religionen en livslögn, förvisso den vackraste av de alla. Och han menar vidare att ingen människa vågar möta livet obeslöjat och för att stå ut med sin utsatthet används lindrande medel såsom droger och livslögner. Här talar Freud ur egen erfarenhet. Han som led av depressivitet och som självmedicinerade med hjälp av kokain. I juli 1884 publicerar Freud monografen *Über coca* där han beskriver kokabladen som en skänkt från ovan, något som "stärker de svaga och får de glömma sina olyckor." Även om Freuds tankar tenderar att bland många ses som kuriosa idag är de aktuella, inte minst om man ser till drogbruket som har ökat över tid, inte minst bland unga.

I boken framför Freud tre palliativ; omriktad uppmärksamhet, substituerande tillfredställelse och berusningsmedel, som han menar kan lindra lidandet i samhället. En fråga som möter oss här är om dessa nämnda palliativ enskilt eller inflätat i varandra kan ses som en lindrande tillflykt hos unga med psykisk ohälsa.

Drog(miss)bruk bland ungdomar

I betänkande av den drogliberala syn som idag breder ut sig bland unga (äldre) i samhället är det inte osannolikt att detta bruk kan betraktas som ett lindrande medel för att hantera den vantrivsel som de upplever i den samtida kulturen. Statistik från 2022 ger i alla fall vid handen att 13 % av flickorna i gymnasiet åk 2 använde narkotika (cannabis är den vanligaste drogen!) och motsvarande siffror bland pojkar var 16%. I en folkhälsoenkät från 2018 står att läsa att 17 % av kvinnorna och 25% av männen i åldrarna 16–29 år någon gång testat cannabis.

Siffror som kommer nära befolkningsstudier (15–64 år) gör gällande att omkring 23% av männen och 12% av kvinnorna någon gång i livet använt illegal

narkotika. I statistik från 2023 svarade 7% av niondeklassarna att de någon gång använt narkotika, bland gymnasieeleverna var siffran 15%. Till frågan om bruket av lustgas (N₂O) bland ungdomar 2023 uppgav 4 % i årskurs 9 att de använt lustgas senaste 12 månaderna och bland gymnasieelever var siffran 10% (Thor, 2023). Engelsk forskning visar på en ökad trend av ungdomars bruk av lustgas och e-cigarett, vilket tillsammans har bidragit till ett ökat folkhälsoproblem (Ehirim et al. 2018). I Sverige har ungdomars bruk av lustgas, som berusningsmedel, uppmärksamats av media och tycks vara kopplat till större städer och är lika vanligt bland pojkar och flickor. Inte sällan förekommer bruket av lustgas tillsammans med alkohol, narkotika och tobak (Guttormsson & Gripe, 2022).

De som brukar narkotika är både utsatta grupper och från välordnade sociala grupperingar i samhället. Kvinnor framstår som mer utsatta än män; har mindre socialt stöd och är drabbade av större psykisk sjuklighet. I ungdomsbarometern 2024 svarar 29% av tjejerna och 26% av killarna att de identifierar sig som livsnjutare. Är den drogliberala vägen ett uttryck för detta livsstilsval bland unga? Eller är droger något nödvändigt, för att lätta sinnet och döva oron i vår teknologiska kultur? Det är även frestande att i en Fukuyamansk anda betrakta drogliberalismen som ett annat uttryck för ett pågående sökande efter det inre jaget, för att på så sätt återfinna och skydda det autentiska jaget (Fukuyama, 2022).

Droger och våld som driftsimpulser i kulturen

Droganvändningen bland unga framstår som en typ av livslögn och driftimpuls, för att tala med Freud. I en rapport av Strandberg, Kvillemo, Gripenberg (2022) redovisas för hur unga ser på cannabis. Så här säger en ung kvinna (22 år) om varför hon brukar cannabis: ”Då är det bara så här fly verkligheten lite, och känna sig avslappnade. Och inte tänka på mycket på vad som händer. En flykt, liksom.” Just verklighetsflykt som kvinnan ger uttryck för är bestämmande för en livslögn, men kan även omfattas av en falsk föreställning om verkligheten, som hos denna unga man (24 år): ”Men jag har väl tänkt mycket för att jag inte har sett det som en tung drog, eller jag ... vissa människor ser inte cannabis som en drog alls, i mitt umgänge. De ser det som ... nästan som att röka en cigarett.”

En fråga som söker sitt svar är hur vi kan bygga en kultur som på ett icke negativt sätt hanterar dessa problem och andra som uppkommer till följd av vårt driftliv? Går vi till Freud är det korta svaret att det är omöjligt! Det som hindrar är bland annat den medfödda dödsdriften som orsakar kulturella problem. Genom skuld känslan accentueras dödsdriften, som enligt Freudbiografen Gay (1990) är en av bokens dystraste grundidéer. Skuld uppkommer genom aggressioner som framtingar överjagets (moralens) känsla av skuld. Och på detta sätt matas dödsdriften, men även lidandet. Just i detta sammanhang hävdar Freud i boken att kulturen måste uppbjuda alla sina resurser för att sätta upp skyddsmu-

rar för människors aggressionsdrifter och genom psykiska reaktionsbildningar undertrycka deras yttringar.

Här går tankarna till de gängkriminella nätverk som vi fått höra mycket om senaste åren och som står för sprängningar och skjutningar framför allt i våra storstäder. En av många uppmärksammade händelser utspelades sig 2023-07-11 då media rapporterade om att en 15-årig pojke dödats i Farsta och tre andra pojkar skottsbadats av två män i 20-års åldern. Det grova våldet som även drabbar oskyldiga och nära anhöriga breder ut sig och i Brås statistik för 2022 står att läsa att skjutvapen användes i 63 fall av dödligt våld. Och 2023 (10 juli) var siffran 24 personer. Många frågar sig hur detta kunnat fortgå och varför polisen inte kommer till rätta med det eskalerande våldet i samhället. Freud skulle ha svarat att det är en kamp mellan livs- och dödsdriften.

Tre källor till lidande hos unga

I boken följer Freud en lång filosofisk tradition av tänkare som ägnat sig åt relationen mellan individen och kulturen. Nietzsche har redan nämnts, en annan var Hobbes, som trehundra år tidigare hävdade att människan måste hållas i strama tyglar av staten, för att undvika att hamna i ett ständigt inbördeskrig. Denna tradition lever vidare in i vår tid och frågorna som Freud avhandlar i boken är också nu angelägna att diskutera. Om vi blickar ut mot omvärlden kan vi konstatera att lidandet som Freud diskuterar tycks ofrånkomligt. Och även om vi sätter upp livsmål som vi försöker förverkliga är dessa inte beständiga. Oavsett ung eller gammal måste vi alla möta tre sorters lidande, som boken belyser: kroppens bräcklighet, omvärldens destruerande kraft och relationen till andra människor.

Freudbiografen Gay (1990, s. 567) skriver i detta sammanhang att: ”alla gör vi de mest desperata försök att undgå denna olycka. Lustprincipen dominerar och, vi söker lindrande medel, surrogat, som för eländet mindre, och berusningsmedel som gör oss okänsliga”. Vi vänder åter till Freud och hur kroppens bräcklighet kan förstås utifrån ungas psykiska ohälsa och dess koppling till kulturen.

Kroppens bräcklighet torde vara ett lidande som är mest framträdande hos äldre. Men detta till trots finns det unga som upplever ett kroppsligt lidande. I en orolig omvärld, i familjer med en pressad ekonomisk situation, och allt fler unga som upplever stress i skolan och medias förvridna skönhetsideal bidrar i hög grad till ungas fysiska och psykiska problem, som inte sällan påverkar den kroppsliga självuppfattningen. I en nyligen släppt rapport från Tjejzonen (2024) framkommer att hela 83% av unga kvinnor (16–29 år) upplever kroppskomplex som på olika sätt begränsar deras vardag. Ekonomisk utsatthet, stress i skolan och medias förvridna skönhetsideal torde även påverka ungas allt sämre sovnvanor (Jakobsson, 2022; Bergman, 2022), antal ökade ätstörningar bland unga

(Pääjärvi, 2023) och ökat självskaдебeteende bland unga (Socialstyrelsen, 2022).

I avseende på självskaдебeteende är våldsamma sexuella handlingar (ex: strypningar, hårt sex) något som uppmärksammas under senare tid och ses som en del av ett självskaдебeteende liknande det som unga kvinnor lider av (Jonsson & Mattsson, 2012). I denna typ av destruktiva relationer objektifieras kvinnan och blir ett sexobjekt och där lust- och aggressionsdriften drivs till sin spets. Freud (1969) talar om att människan på intet sätt är ett mildt och kärlekstörstande väsen utan en *homo homini lupus* (människan är människans varg). Realitetsprincipen bortträngs till förmån för lustprincipens korta, men destruktiva tillfredsställelse. I detta sammanhang kan vi även erinra oss vad Rollo May (2001, s. 23) skriver: ”Män och kvinnor söker sexuell njutning som ett mål i sig, för att sex dämpar ångest och för att de så sällan finner äkta kärlek i vår alienerade och narcissistiska kultur”. Även Viktor Frankl (1966, s 104) uttrycker sig på liknande sätt: ”All too often sex functions as a cheap escape from those philosophical and existential problems and challenges by which we are besieged in an age like ours”. Det är frestande att tolka citaten som att sexuell njutning är en spegling av en kompensatorisk flykt undan den vantrivsel unga känner i en alienerad och narcissistisk kultur.

Samtliga av de här nämnda stressrelaterade livsstilsfaktorer bidrar över tid till kroppslig bräcklighet. En annan sida av kroppslig bräcklighet som nu diskuteras är ungas allt sämre kondition. I en studie från GIH (2023) påvisas sambandet mellan kondition och skärmtid. Bland de unga som tillbringade fem timmar eller mer vid skärmen hade lägre kondition än de med mindre skärmtid. Skärmtid kan tolkas både som en ökad risk för kroppslig bräcklighet och som en flyktmekanism.

Vi kan anta att denna ”flykt” ägnas åt en delad uppkoppling på olika forum (nätgemenskaper) och ett allmänt surfande. I Friends nätrapport 2015 uppger 8% av flickorna och 4% av pojkarna att de blivit mobbade. Och en tredjedel anser att vuxna inte är bra på att ge råd om vad som är viktigt att tänka på vid umgänge med andra på nätet, eller berätta om man blivit kränkt. I CAN:S rapport från 2022 säger 15% av niondeklassarna att de blivit mobbade.

I nämnda rapport påvisas ett regressivt samband mellan ANTS (alkohol, narkotika, tobak och spel) erfarenheter och mobbing. ANTS-erfarenheterna var 2–3 gånger högre hos mobbare än bland de som mobbats. Är det bruket av en eller flera stimulantia som triggar i gång aggressionsdriften bland mobbarna? Oavsett svar är mobbning och kränkningar något som sätter sig i sinnet och sinnet är inte frikopplat kroppen, vilket betyder att det som sätter sig i sinnet manifesteras fysiskt i kroppen. Över tid kan mobbning och kränkningar även leda till att unga drabbas av psykosomatiska ohälsfaktorer (mag- och tarmbesvär, återkommande huvudvärk, muskelvärk, svårt att somna). Bland unga

(13–18) med psykosomatiska besvär var siffran 55% under perioden 2018–2019. Psykosomatiska besvär är högre bland unga kvinnor (63%) än män (48%) under samma period (se: MUCF, u.å.). Kan mekanismerna bakom sådana psykosomatiska besvär åtminstone delvis förklaras med att unga blir neurotiska, för att de inte står ut med den försakelse och de krav som samhället ställer och därför utvecklar psykisk ohälsa, som bland annat transformeras genom psykosomatiska besvär. Freud (1969, s. 31) hävdar att: ”allt det vi kan uppbringa som skydd mot lidandets källor just tillhör denna kultur”. Ett annat lidande i kulturen härrör från omvärldens destruerande kraft, som nästa stycke belyser närmare.

Omvärldens destruerande kraft, är högst påtaglig om vi blickar ut mot vår omvärld. Två krig pågår och där en lösning tycks långt borta. Sverige ställer om till ett totalförsvar och nyligen (2024-01-10) kom ett utspel från regering och myndighetspersoner om att Sverige måste vara rustade för ett eventuellt krig. Ett utspel som både blivit ifrågasatt och vållat stor oro hos många svenskar, inte minst bland unga. Att unga i Sverige oroas för att dras in i krig blir tydligt i beaktande av det pågående kriget på Gaza-remsan, som vållat stora konflikter mellan judiska och muslimska barn från grundskolor i Göteborg och Malmö (Namazi, 2023; Loive, 2023).

I denna upptrappade polarisering mellan judar och muslimer går tankarna till Freud och hur han under sin livstid fick kämpa mot antisemitismen, som växte fram under 1930-talet och som kulminerade i Nationalsocialismens eliminerande av ca: 6 miljoner judar. Det var först med boken *Mose och monoteismen* som publicerades 1939, samma år som Freud avled, och vilken han gjorde upp med sin judiska identitet och sitt arv. Historien tycks ha en olycklig tendens att upprepa sig! Men Freuds judiska arv till trots, så finns även bland palestinerna ett stort lidande som inte går att bortse från, än mindre ställa sig oberörd inför. Och oavsett var sympatierna finns ger oss Fromm (2003) en vägledning i hur det mänskliga livet kretsar kring två livsformer, varande och ägande. Med detta sagt tycks det som att både bland judar och palestinier dominerar ägandets livsform, som Fromm (2003) menar kretsar kring en längtan efter makt, eller snarare behov av makt: ”Inom ägandet livsform ligger lyckan i att ha övertaget över andra, i att ha makt, och i sista hand i ens förmåga att besegra, röva, döda. I varandets livsform ligger lyckan i att ge, dela med sig, älska” (s. 109–110). Varandets livsform kan också kläs i mer poetiska ordalag, åtminstone om vi vänder oss till den persiska sufiern Rumi (i: Washington, 2006, s. 190): ” Out beyond ideas of wrongdoing and rightdoing, there is a field. I'll meet you there.” Vi lämnar nu denna diskussion, för att rikta blicken mot ännu en oro som får unga att känna vantrivsel i kulturen, klimatoro.

Som en konsekvens av människans herravälde över naturen, som Freud belyser i boken, står vi inför ett klimathot som kan ses som ytterligare en destru-

erande kraft, både för äldre och yngre. Men det är främst unga som skall leva med den framtid som vi nu skapar. Som en följd av de ständigt aktuella klimatrapporter som vi möts av har fenomenet klimatångest eller klimatoro, som en del väljer att kalla oron i klimat- och samhällsdebatten. Enligt miljöpsykologen Susan Clayton (2020) är det unga under 18 år som är speciellt känsliga för att utveckla klimatångest, som utmärks av PTSD, depression och sömnsvårigheter. Är klimatångest, precis som psykosomatik, ett svar på den samhällsneuro unga utvecklar inför försaker och krav som samhället ställer.

Folkhälsomyndigheten (2023) redovisar att bland unga i ålder 12–18 år svarar 54% att de är mycket eller ganska oroliga för vad som kommer hända med klimatet och miljön i framtiden. Läger vi till detta de skjutningar och sprängningar som sker dagligen i Sverige är det närmast en dystopisk framtid unga går till mötes. Om vi vänder tillbaka till Freud skulle han hävdad att vi inte helt kan behärska naturen. Både den yttre naturen som den inre människan är ett förgängligt ting med en begränsad anpassnings- och prestationsförmåga. Freud menar vidare att skulden till vårt elände ligger i vår skapade kultur och vi skulle må bättre av att gå tillbaka till mer primitiva förhållanden. En för många besynnerlig idé, men som inte hindrar oss att omtolka primitiva förhållanden som ett förhållningssätt till vår kultur där vi nöjer oss med mindre, håller tillbaka driftstillfredsställe och tyglar överjaget bestraffande tendens. Detta för över oss till nästa stycke.

I relationen till andra människor refererar Freud till människors ofrånkomliga aggressivitet, som han menar bara kan tämjas genom kultur. Denna handling kallar Freud ”det kulturella överjaget”. Kulturen erbjuder alltså trygghet som har en direkt verkan på lustprincipen, människans önskan om lycka. Men han blundar inte för att den medfödda dödsdriften kan stå i vägen för denna lycka. Annorlunda uttryckt ställs människan inför den dynamiska konflikten mellan Eros (lust-kärleksdriften) och Thanatos (aggression-dödsdriften). Samhället antar en Janusliknande funktion vilket bidrar både till driftskonflikter, och skuldkänslor som till skydd för lidande. Att vi lever i en osäker tid, som försätter oss i en driftskonflikt, kan nog många instämma i.

Inte minst sett till den ökade psykiska ohälsa som breder ut sig bland unga. Under 2022 hade Bris 44 420 kurativa samtal, en ökning med 7% från tidigare år (Cabero m.fl. 2023). Bland samtal som dominerar placerar sig psykisk ohälsa i topp (47%), följt av familj och familjekonflikter (23%) och våld, övergrepp och kränkningar (22%). I avseende på våld, övergrepp och kränkningar hänvisar Cabero och medarbetare, inte oväntat, till både Barnkonventionen och Agenda 2030 som viktiga riktningssvisare. Men författarna välkomnar även den nya nationella strategin om våld mot barn. Vidare argumenterar de för kommunernas ansvar i lagstiftningen och för att stärka det främjande och förebyggande ar-

betet och därtill mer kunskap om alla former av våld mot barn (Cabero m.fl. 2023). Om detta är tillräckliga strategier att hoppas på återstår att se.

Men att något måste göras omgående för att lindra den oro och ångest som barn och unga lever med står nog klart för flertalet vuxna. Givet här är att föräldrar är viktiga ”tröstare”, men även personalen i skolan har en viktig roll att fylla i mötet med barn och ungas oro och upplevda osäkerhet. Freud avslutar *Vi vantrivs i kulturen* med ord som manar till eftertanke sett till ungas psykiska ohälsa och det eskalerade ungdomsvåldet: ”Mänsklighetens ödesfråga syns mig vara om och i vilken grad det skall lyckas dess kulturutveckling att bli herre över den störning i samlevnaden som förorsakas av den mänskliga aggressions- och självbevarelsedriften. I detta avseende förtjänar just vår tid ett särskilt intresse” (s.98). Synpunkter vi kan dela i vår tid oavsett vad vi må tycka om Freud.

Avslutning

Vi vantrivs i kulturen skrevs 1929 av en åldrad, något skröplig och en smula desillusionerad Freud. Det var svåra tider som stundande, inte bara för Freud på ett personligt plan, utan även utifrån den påföljande stora depression som bredde ut sig i världen och därtill nationalsocialismens framväxt i Tyskland under 1930-talet. Av det skälet fann säkert Freud det nödvändigt att bidra med en psykoanalytisk tolkning av samhället och den mänskliga naturens predikament. Diagnosen som Freud för fram, om än med en viss försiktighet, är att mänskligheten under kulturarbetets inverkan blivit neurotiska.

Människan lever under svåra betingelser och det finns mycket som hotar människans strävan efter lycka. Inte minst aggressionsdriften som då som nu kan ses som en lustkälla som människan inte gärna avstår från. I vår närmaste synrand har vi två pågående krig som hotar att dra in fler länder i kriget. Svåra ekonomiska åtstramningar försätter många familjer i ekonomisk stress. Media rapporterar om sprängningar och skjutningar som numera blivit vardagshändelser.

Givet mycket annat som här bidrar till kulturella existentiella hot (Nilsson, 2024) kan vi lätt skönja en röd tråd mellan Freuds tankar om den kultur han upplevde och den kultur vi upplever idag. Även om Freud på ett personligt plan levde under mörka tider, vilket även gäller den tid vi lever i får vi inte släppa tron på hoppet. Det är som ekofilosofen Joanna Macy och läkaren Chris Johnstone (2023) skriver: ”att det är först när vi hämtar vår kraft från en känsla av gemenskap, tillhörighet och samhörighet som vi blir påmind om vårt rotsystem. Det är detta som är medskaparmakt – en kraft som kommer från det mycket större sammanhang som verkar genom oss”. Kan dessa ord vara till tröst och inspiration för unga med psykisk ohälsa i den neurosen och eller vanmakt kulturen ger upphov till?

Referenser

- Bergman, L. (2022). Fler barn får sömnmedel: ”Skrivs ut för lätt”. <https://www.vilarare.se/nyheter/elevhal-sa/fler-barn-far-somnmedel-skrivs-ut-for-latt/>. Hämtat 2024-02-02.
- Blass, H. (2021). A new Civilization and Its Discontents in times of COVID-19? *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 18(2), 139–148.
- Brummet, B. (2018). *Techniques of close reading*. Sage: Sage Publications.
- Cabero, M-P, Werner, A.D., Jägerskog, M., & Mannby, L. (2023). *Osäkra tider. Barnets rättighet i en föränderlig värld*. Bris rapport 2023:1. Trydells.
- Clayton, S. (2020). Climate anxiety: Psychological responses to climate change. *Journal of anxiety disorders*, 74, 102–263.
- Ehirim, E-M. Naughton, D. P., & Petróczi, A. (2018). No laughing matter: Presence, consumption trends, drug awareness, and perceptions of “Hippy Crack” (Nitrous Oxide) among young adults in England. *Frontiers in Psychiatry*, 8, 312–312.
- Frankl, V. E. (1966). Self-transcendence as a human phenomenon. *Journal of Humanistic Psychology*, 6(2), 97–106.
- Freud, S. (1969). *Vi vantrivs i kulturen*. Stockholm: Aldus Bonniers.
- Folkhälsomyndigheten och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. (2023). *Att inte bara överleva, utan att faktiskt också leva. En kartläggning om ungas psykiska hälsa*. Hämtat 2024-02-05
- Folkhälsomyndigheten. (2023). *Barn och unga upplever klimatoro*. Artikel 23026. Östersund. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/andts/utveckling-inom-andts-anvandning-och-ohalsa/anvandning/narkotikabruket-och-utvecklingen/narkotikabruk-bland-unga/>. Hämtat 2024-02-05.
- Fromm, E. (2003). *Att ha eller att vara?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Fukuyama, F. (2022). *Missnöjets tid: Den liberala erans slut*. Fri tanke.
- Gay, P. (1990). *Freud*. Stockholm: Bonniers.
- Guttormsson, U & Gripe, I (2022). *Lustgas bland unga 2022*. Kortfakta 1. Stockholm. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Jakobsson, M. (2022). *”Jag vill sova, men kan inte”*: Ungdomars perspektiv på faktorer som försvårar och främjar deras sömn. University of Borås, Faculty of Caring Science, Work Life and Social Welfare. Akad. avhandling.
- Jonsson, L., & Mattsson, Å. L. (2012). Unga som skadar sig genom sex. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. <https://www.allmannabarnhuset.se/produkt/unga-som-skadar-sig-genom-sex/>
- Loive, T. (2023). Kriget mellan Israel och Hamas påverkar skolorna i Malmö: ”Det är oroligt” Svt Nyheter, 2023-10-24. Hämtat 2023-11-30.
- May, R. (2001). *Frihet och öde*. Stockholm: Natur och Kultur.
- MUCF (u.å.) Ung idag. Psykiska och psykosomatiska symptom. https://ungidag.se/indikator/fysisk_och_psykisk_halsa/psykiska-och-psykosomatiska-symptom-psykosomatiska-symptom. Hämtat 2024-02-23.

- Namazi, D. (2023). Så påverkas skolorna i Göteborg av kriget mellan Israel och Hamas. SVT Nyheter 2023-11-15. Hämtat 2023-11-30.
- Nilsson, H. (2024). Upplevelsen av existentiella hot - ett hot mot folkhälsan!? *Socialmedicinsk tidskrift*, 1, 21-38.
- Nilsson, H. (2023). Existentiell ångest och den tragiska treklövern i ljuset av ungas psykiska ohälsa. *Socialmedicinsk tidskrift*, 1, 100–110.
- Pääjärvi, M. (2023). Ätstörningsdiagnoser fortsätter öka – allra mest bland yngre. Dagens medicin 2 februari 2023. <https://www.dagensmedicin.se/specialistomraden/psykiatri/atstorningsdiagnoser-fortsatter-oka-allra-mest-bland-yngre/>. Hämtat 2024-02-02.
- Rädda Barnen. (2021). *Vuxna – Vad gör dem? Barns röster om rasism i skolan*. Stockholm: Rädda Barnen.
- SBU. (2024). *Främjande av psykiskt välbefinnande hos barn och ungdomar En fördjupad analys av SEL-programmen*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2024. SBU Utvärderar 373. Available from: <https://www.sbu.se/373>.
- Socialstyrelsen. (2022). Ökning av nya fall av avsiktligt självmord bland flickor under pandemiåret. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-10-8154.pdf>. Hämtat 2024-02-02.
- Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU). (2022). *Främjandet av psykiskt välbefinnande hos barn och ungdomar. En systematisk översikt av universella programs effekter på psykiskt välbefinnande, upplevelsen av dessa program samt hälsoekonomiska och etiska aspekter*. Rapport 350. 3 oktober 2002. Stockholm.
- Statens folkhälsoinstitutet (2010). Narkotikabruket i Sverige. Statens folkhälsoinstitut. Östersund 2010, R 2010:13.
- Strandberg A, Kvillemo P, Gripenberg J. Ungas uppfattning om cannabis. Delrapport 3 i en serie om cannabisproblematiken bland unga vuxna i Stockholms län. Stockholm: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, Region Stockholm; 2022. Rapport 2022:4.
- Thor, S. (2023). *CAN:s nationella skolundersökning 2023. Ungas erfarenhet av alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel*. CAN rapport 223. Stockholm.
- Ungdomsbarometern. (2024). *Generationsrapport 2024*. Stockholm. '.
- Ungdomsstyrelsen. (2010). *Ungdom och ungdomspolitik – ett svenskt perspektiv*. Stockholm. <https://www.mucf.se/sites/default/files/2013/04/ungdom-och-ungdomspolitik.pdf>. Hämtat 2024-02-29.
- Washington, P. (2006). *Rumi poems*. New York: Everyman's Library.
- Åström, V. (2022). *Mobbing och mönster bland unga. Involvering i mobbing och koppling till alkohol, narkotika, tobak och spel om pengar*. CAN:S rapport nr 16. Stockholm.